

CUPRINS

CAPITOLUL I. DEMOCRAȚIA ANTICĂ / 5

1. Atena / 6

Întemeierea Atenei. Organizarea societății. Democrația ateniană. Cetățenia ateniană

2. Moștenirea Romei / 9

Roma – de la Regalitate la Republică. Republica romană (509-27 î.Hr.). Cetățenii romani

CAPITOLUL II. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ / 13

1. Politeismul / 14

2. Alte religii / 16

3. Budismul / 17

4. Iudaismul / 19

5. Creștinismul / 21

Nașterea creștinismului. Noul Testament. Învățătura creștină. Biserica creștină în primul mileniu.

Răspândirea creștinismului. Persecuțiile. Organizarea bisericii creștine. Marea Schismă

6. Islamul / 25

Arabia înainte de Islam. Întemeierea Islamului. Profetul Mahomed. Stâlpii religiei islamice. Coranul

Răspândirea Islamului. Sunniți și šiiti

7. Dialogul între religii / 28

CAPITOLUL III. CIVILIZAȚIA MEDIEVALĂ / 29

1. Învățământul și literatura / 30

Învățământul și educația. Literatura medievală

2. Influențe orientale în Europa medievală / 31

3. Arta medievală / 32

Arta romanică. Arta gotică. Arta bizantină. Arta arabă

4. Arta medievală românească între Occident și Orient / 38

CAPITOLUL IV. REFORMA PROTESTANTĂ ȘI URMĂRILE EI / 39

1. Cauzele Reformei / 40

2. Bisericile protestante. Răspândirea Reformei / 42

Biserica luterană sau evanghelică. Biserica reformată a lui Zwingli. Biserica reformată întemeiată de

Calvin. Biserica anglicană

3. Reforma catolică sau Contrareforma / 45

CAPITOLUL V. EPOCA LUMINILOR / 47

1. Iluminismul în Franța / 48

Răspândirea Iluminismului

2. Principii și valori noi în societate / 50

Critica *Vechiului Regim*. Ideile Iluminismului politic

3. Despotismul luminat / 52

CAPITOLUL VI. LUMEA LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX / 55

1. Modernizarea în Europa și contrastele ei / 56

Contrastele industrializării. Aspecte sociale și politice. Dominația Europei asupra lumii

2. Civilizațiile asiatice și africane în fața modernizării / 59

Asia. Civilizația africană

3. S.U.A. – putere mondială / 62

Factorii progresului economic. Afirmarea puterii mondiale a S.U.A.

CAPITOLUL VII. ROMÂNIA MODERNĂ / 65

1. Crearea statului național român modern / 66
Unirea Principatelor. Reformele din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Instaurarea monarhiei constituționale. Adoptarea primei constituții interne
2. Independența de stat a României / 69
Proclamarea Independenței. Războiul de Independență

CAPITOLUL VIII. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL / 71

1. Cauzele primului război mondial / 72
2. Începutul războiului / 73
Raportul de forțe : caracterul războiului. Principalele fronturi și bătălii (1914-1916). Războiul naval. Ieșirea Rusiei din război. Prăbușirea frontului de est. Victoriile Antantei. Sfârșitul războiului. Bilanțul Războiului

CAPITOLUL IX. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE INTERBELICE / 79

1. Tratatul de pace și urmările lor / 80
Constituirea sistemului politic Paris-Versailles. Noile state
2. Destindere și tensiuni în relațiile internaționale / 82
Relațiile franco-germane și problema reparațiilor. Acțiuni de menținere a păcii
3. Focare de război și crize politice / 84
Crearea focarelor de război. Încălcarea prevederilor Tratatului de pace de la Versailles de către Germania. Crearea Axei Berlin-Roma-Tokio și a Pactului Anticomintern. Crizele politice din anul 1938. Pactul Ribbentrop-Molotov

CAPITOLUL X. REGIMURILE POLITICE ÎN SECOLUL XX / 87

1. Regimuri democratice / 88
2. Regimuri totalitare / 89
Fascismul. Nazismul. Regimul politic bolșevic. Extinderea regimurilor comuniste. Războiul rece. Prăbușirea regimurilor comuniste

CAPITOLUL XI. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL / 95

1. Cauzele războiului. Primii ani de război (1939-1941) / 96
Războiul total. Războiul-fulger. Înfrângerea Poloniei. Războiul în vest. Invadarea sud-estului Europei. Atacul asupra Uniunii Sovietice. Statele Unite în război
3. Victoria Națiunilor Unite / 99
Coaliția Națiunilor Unite. Operațiunile militare din nordul Africii. Schimbări pe frontul de est. Ofensiva japoneză în Extremul Orient. Holocaust-ul. Victoriile coaliției antifasciste în Europa (1944-1945). Scoaterea Italiei din război. Debarcarea în Normandia. Al doilea front în Europa. Ofensiva sovietică pe frontul de est. Capitularea Germaniei. Victoria aliaților în Extremul Orient. Capitularea Japoniei. Urmările războiului

CAPITOLUL XII. LUMEA ÎN PERIOADA POSTBELICĂ / 105

1. Economia, societatea și politica / 106
Reconstrucția economică. Războiul rece. Blocurile militare. Societatea civilă și drepturile omului. Mass-media în lumea postbelică
2. Uniunea Europeană – parteneriat și integrare / 108
Origini. Extinderea Comunității Europene. Cetățenia în contextul Uniunii Europene. Diversitate culturală și minorități. România și integrarea europeană

CAPITOLUL I

DEMOCRAȚIA ANTICĂ

Democrația antică, în ciuda faptului că prezenta diverse carențe, a întruchipat, în premieră pe plan istoric, idealul libertății și al responsabilității civice a omului. Astfel, libertatea bazată pe imparțialitatea legilor, pe competență și prestigiul moral al celor ce aspirau la demnități publice justifică modelul democratic greco-roman pentru contemporaneitate.

Athena Parthenos („Fecioara”),
fiica lui Zeus, zeița înțelepciunii și
protectoarea cetății

CETATEA DEFINITĂ DE ARISTOTEL

Cetatea este o întovărire desăvârșită, pe care o alcătuiesc mai multe state. Ea stăpânește mijloacele pentru a face față propriilor nevoi și – fie-mi îngăduit s-o spun – își atinge scopul. Cetatea s-a ivit din nevoia de a trăi și dăinuie pentru ca oamenii să poată duce o viață fericită, ceea ce ne face să spunem că cetatea fericită există prin însăși rânduiala Firii, la fel ca cele dintâi întovășiri.

Aristotel, *Statul atenienilor*

1. ATENA

Întemeierea Atenei. Organizarea societății

În secolul al VIII-lea î.Hr., forma de organizare politică în Grecia era *polis*-ul (cetatea-stat), creație originală a grecilor, unică în lumea antică. Fiecare cetățean avea proprii eroi și zei protectori cărora le erau dedicate temple. Protectoarea cetății celei mai mari din Atica era zeița *Athena*.

Athena a fost fondată de ionieni la sfârșitul secolului al IX-lea î.Hr., în Peninsula Atica, purta numele zeiței protectoare, iar *Tezeu* era eroul ei legendar.

În primele secole ale existenței cetății, regimul politic atenian avea un caracter aristocratic. Aceasta deoarece principalele decizii erau luate de aristocrația gentilică (*eupatrizii*) care își exercita drepturile politice ocupând funcțiile de *arhonți* (magistrați). Dintre eupatrizi erau aleși membrii Sfatului bătrânilor (*Areopagul*). Ei erau mari proprietari de pământuri și sclavi, împărțeau dreptatea și cunoșteau legile, ce nu erau scrise, și pe care le transmiteau din tată în fiu.

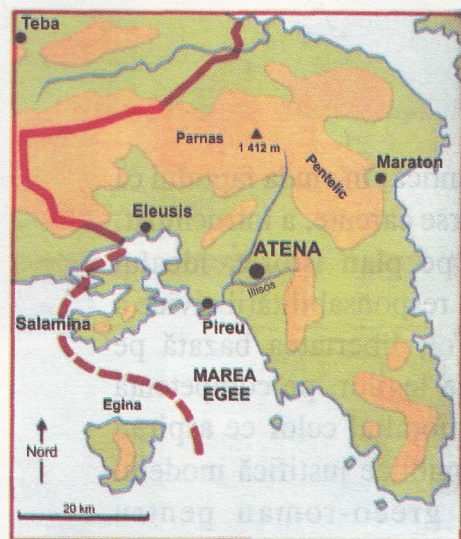
Demosul (poporul), constituit din mici proprietari, negustori, meșteșugari și *metecii* (oameni liberi, dar străini, din alte cetăți) nu aveau acces la conducerea polis-ului. *Sclavii*, considerați simple „unelte vorbitoare”, erau proprietatea cetățenilor fiind total lipsiți de drepturi.

Lupta poporului liber, declanșată în secolul al VII-lea î.Hr., a avut ca rezultat apariția, la Atena, a primului sistem politic democratic din istorie.

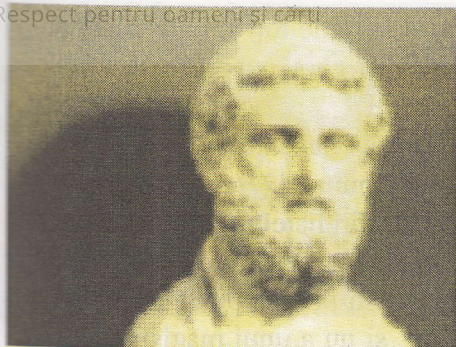
Democrația ateniană

Originile sistemului democratic grecesc trebuie căutate la Atena, în formele de guvernare colectivă ale polis-ului, forme care s-au consolidat pe parcursul secolului al VI-lea î.Hr. Spre deosebire de regimul aristocratic, cel democratic era fundamentat pe legi scrise și pe o participare largă a cetățenilor la conducerea statului. Prima constituție a Atenei – cea dată de *Solon* în anul 594 î.Hr. – și care a rămas în vigoare timp de 80 de ani, a împletit puterea între 9 arhonți, *Areopag* și Adunarea poporului, iar pe atenieni i-a împărțit în 4 categorii, după avere. A creat un nou organ, Sfatul celor 400 (*Bulê*), cu membri, desemnați prin tragere la sorți, și un tribunal popular (*Heliaia*), unde putea avea acces orice cetățean. În același timp, prevederile ei făceau, încă, multe concesii eupatrizilor.

Clistene, fondatorul adevăratei democrații ateniene, a ajuns la putere în anul 508 î.Hr. și a continuat reformele începute de *Solon*. El a restrâns atribuțiile *Areopagului*, cetățenii atenieni

Atica și cetatea Atenei

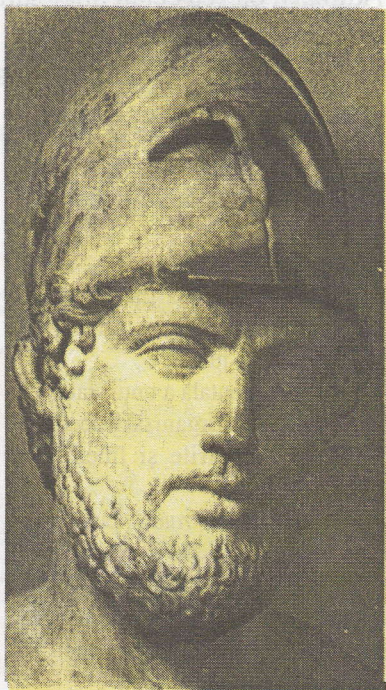

Solon, remarcabil om politic și poet
atenian

SITUAȚIA DEMOSULUI ÎN PRAJMA REFORMELOR LUI SOLON

Pământul era în întregime în mâinile câtorva oameni, puțini la număr. Cei care nu-și plăteau arenda erau duși în robie – ei și copiii lor. Căci până la Solon, datornicii chezășuiau plata datoriilor cu însăși persoana lor. Solon a fost cel dintâi ocrotitor al poporului. Ei bine, dintre toate necazurile prilejuite de Constituție, această sclavie apăsa mai greu decât orice pe umerii oamenilor care mai aveau și multe alte pricini de nemulțumire, întrucât – ca să le spunem lucrurilor pe nume – mulțimea nu avea nici un drept.

Aristotel, *Politica*

Pericle, strateg al Atenei
(444-429 î.Hr.)

Copie romană, Muzeul Britanic

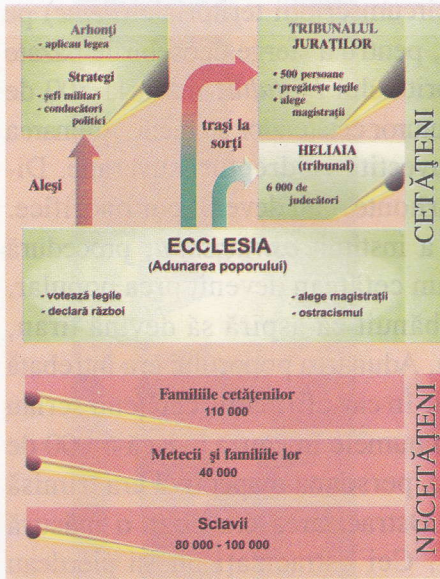
au fost împărțiți în 100 de circumscripții teritoriale (*deme*) pe care le-a grupat în 10 triburi, pentru a șterge deosebiri bazate pe naștere sau avere. A sporit rolul *Sfatului*, mărit la 500 de membri, făcându-l accesibil tuturor cetățenilor atenieni. Adunarea poporului (*Ecclesia*) a fost investită cu drepturi suverane. Diverse funcții – ca aceea de arhonte – au devenit pur onorifice. Spre a-și apăra reformele a instituit *ostracismul*, procedură exclusiv ateniană, prin care un cetățean devenit prea popular, prea influent sau care era bănuie că aspiră să devină tiran, putea fi exilat. În fiecare an, Adunarea poporului era întrebată dacă avea asemenea bănuiele. În caz afirmativ, cetățenii scriau pe un ciob de vas (*ostrakon*) numele în cauză; dacă 6 000 de cetățeni scriau același nume, persoana respectivă era trimisă în exil pe timp de 10 ani. Ostracizarea era doar o măsură preventivă, nu o pedeapsă. Cei ostracizați nu își pierdeau prin aceasta drepturile politice, patrimoniul sau onorabilitatea. Această procedură a fost practică doar de 10 ori în decurs de 90 de ani – până în anul 417 î.Hr. – când ostracismul a fost abrogat. O altă instituție era Colegiul strategilor cu atribuții militare.

Democrația ateniană atinge apogeul în timpul lui *Pericle* (500-429 î.Hr.), om politic și orator, nepot al lui Clistene. A fost ales de 15 ori strateg al Atenei, între anii 443-429 î.Hr. În secolul lui *Pericle*, *Constituția* organiza întreaga viață a Atenei – politică, socială, administrativă, juridică și militară – pe baza suveranității poporului. *Adunarea poporului* era cel mai important organ al puterii de stat, cu atribuții legislative, executive și judecătorești, unde erau reprezentați toți cetățenii, bărbați, care împliniseră vârsta de 20 de ani. Pentru a lua o hotărâre mai importantă era nevoie de 6 000 de votanți (din cei 40 000 de cetățeni atenieni).

Consiliul celor 500 (Bulè), subordonat Adunării poporului, era compus din cetățeni care împliniseră vârsta de 30 de ani, câte 50 de fiecare trib, trași la sorți. Aceștia, ale căror mandate erau de un an, pregăteau lucrările Adunării și ordinea de zi a ședințelor, îndeplineau și controlau toate funcțiile administrative, ocupându-se de rezolvarea problemelor curente.

Magistrații, aleși pe timp de un an, reprezentau puterea executivă. În ierarhia funcționarilor civili primul loc îl ocupau *arhonții*. Cei 9 *arhonți* (la care Clistene adăugase pe al zecelea), aleși prin tragere la sorți, se ocupau fiecare de câte un trib și de aplicarea legilor.

Funcțiile militare de comandă reveneau celor 10 *strategi*, aleși de Adunare, care spre deosebire de arhonți, puteau fi realeși de mai multe ori. Atribuția principală a strategilor era apărarea militară a statului, dar influența lor în toate domeniile treburilor statului era considerabilă. Aceasta explică și faptul că *Pericle* a fost conducătorul unic al Atenei, calitatea lui fiind

Regimul politic atenian (secolul al V-lea î.Hr.)

PERICLE DESPRE DEMOCRAȚIA ATENIANĂ

Constituția noastră nu imită legile vecinilor noștri, ci mai degrabă noi înșine suntem un exemplu de urmat [...] deoarece statul este, la noi, condus în interesul tuturor și nu al unei minorități, regimul nostru se numește democrație; egalitatea este asigurată de legi, iar în ceea ce privește participarea la viața publică, bogăția este mai puțin importantă, fiecare este judecat după meritele sale. Libertatea este regula noastră în conducerea cetății.

Tucidide,
Istoria războiului peloponesiac

cea de prim-strateg. Spre deosebire de toți ceilalți funcționari ai statului, strategii erau singurii care nu prezentau dări de seamă anuale Adunării poporului.

Administrarea justiției revenea Adunării poporului. Instanța judiciară supremă era tribunalul (*Heliaia*), constituită din 6 000 de jurați, trași la sorți din listele propuse de cele 10 triburi. Nu existau judecători sau avocați de profesie. Nu exista un cod de legi sistematizat, iar un proces putea fi pornit din inițiativa unui simplu cetățean, și nu a unui magistrat.

Cetățenia ateniană

În Atena, calitatea de cetățean revenea doar celor născuți din ambii părinți atenieni. Însuși cuvântul desemna „omul cetății”, adică acel membru al societății, liber din punct de vedere juridic, cu drepturi depline, fundamentate însă nu pe avere, ci pe origine.

Metecii, deși liberi, adesea originari din alte polis-uri grecești, nu aveau statutul de cetățeni. Ei plăteau o taxă pentru a locui și desfășura activități în Atena și participau, în caz de mare primejdie, la apărarea cetății.

Calitatea de cetățen, obținută la vârsta de 20 de ani, atrăgea după sine drepturi ca : proprietatea asupra pământului, participarea la dezbaterile Adunării și votarea hotărârilor ei, posibilitatea de a fi ales judecător sau de a avea alte funcții.

Cetățenilor le reveneau și anumite obligații, cum ar fi plata impozitului și participarea la apărarea cetății.

Introducerea, de către Pericle, a unei indemnizații pentru cei care luau parte la lucrările Adunării oferea cetățenilor săraci posibilitatea de a-și exercita drepturile politice.

Faptul că metecii, femeile și sclavii erau excluși din viața politică conferă democrației ateniene un caracter limitat.

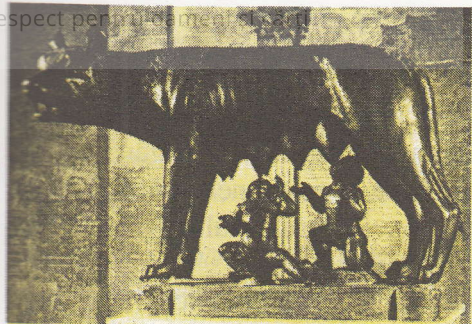
Agora, piața publică în Atena antică, unde aveau loc dezbateri politice, procese sau festivaluri (secolul al VI-lea î.Hr.)

arhonte = magistrat atenian, la început ales, apoi tras la sorti, în timpul lui Pericle. Atribuțiile lui erau mai ales religioase și juridice ;

constituție = lege fundamentală a unui stat care cuprinde elementele de bază ale organizării acestuia (atribuțiile instituțiilor, drepturile și libertățile cetățenilor);

democrație (gr. *demos* – popor, *kratos* – putere) = regim politic în care puterea este exercitată de popor ;

meteci (gr. *metoikos* – străin) = nume dat străinilor stabiliți la Atena, care nu aveau nici un fel de drepturi politice.

Lupoaica de pe Capitoliu – simbolul Cetății Eterne, Roma
(bronz etrusc din secolul al V-lea î.Hr. – copiii au fost adăugați în secolul al XVI-lea)

Patrician : îmbrăcat în togă, ținând în brațe busturile strămoșilor săi (Muzeul Capitoliului, Roma)

2. MOȘTENIREA ROMEI

Roma – de la Regalitate la Republică

Epopeea militară romană, desfășurată metodic de-a lungul a șapte secole, a făcut dintr-un mic oraș-stat stăpânul celui mai întins imperiu cunoscut în istorie.

Cetatea Romei a fost întemeiată, potrivit tradiției, de Romulus și Remus, la 21 aprilie 753 î.Hr., pe locul unui alt oraș – Pallatinum, fondat de greci. Situată pe râul Tibru și plasată pe șapte coline, Roma era centrul unde se întâlneau latinii, sabinii și etruscii. La conducerea ei s-au succedat șapte regi, ultimii trei de origine etruscă. În urma unei revolte, regele Tarquinius Superbus a fost înlăturat, instaurându-se republica.

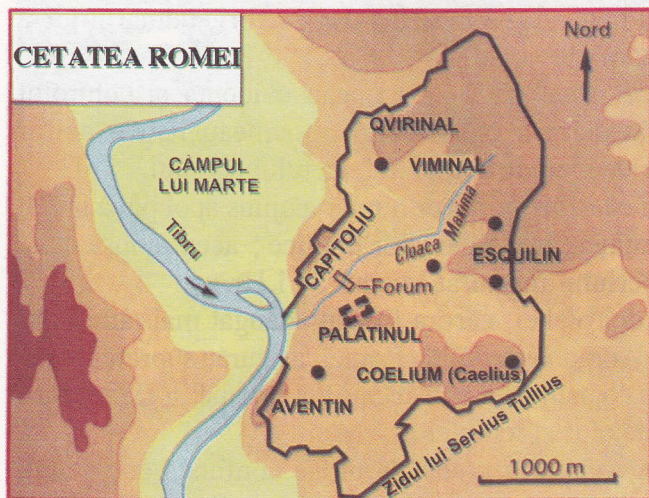
În epoca *regalității* (753-509 î.Hr.), populația Romei era împărțită în *trei triburi*, corespunzând probabil populațiilor latină, sabină și etruscă. Fiecare trib era împărțit în *zece curii*, iar fiecare curie era împărțită în *zece ginți*.

Dintr-o gintă – având ca șef un membru mai în vârstă – făceau parte toți cei care descindeau dintr-un strămoș comun (real sau legendar), care purtau același nume, practicau același cult și aveau drept la succesiune. Ginta se împărțea în mai multe ramuri (*familii*); inițial, tatăl (*pater familias*) avea o putere aproape absolută asupra membrilor familiei, bunurilor materiale și sclavilor pe care aceasta îi deținea. Din căpeteniile familiilor și ginților s-a constituit clasa aristocrației gentile, a *patricienilor*.

Membrii celor 30 de curii – bărbați sub arme – se întruneau în 30 de adunări separate, numite *comiții curiate*. Aceste adunări – convocate și prezidate de rege – hotărau asupra problemelor importante cum ar fi: propunerea legilor, declararea războiului, condamnarea la moarte a unui cetățean roman.

Comițiile alegeau regele, dar activitatea lui era controlată de *Senat*, compus în epoca regalității din 300 de patricieni. Regele era comandantul șef al armatei, judecător suprem și mare preot.

Plebeii (mici proprietari, negustori, meșteșugari) erau oameni liberi, cu drept de a poseda pământ, de a încheia acte juridice și cu obligația de a presta serviciul militar. În schimb, în această primă perioadă a istoriei romane, plebeii nu participau la conducerea cetății. Adunările politice ale plebei vor apărea după o lungă și susținută luptă, începând cu secolul al V-lea î.Hr.

Cetatea Romei